

D. A. G.
DISSERTATIO ACADEMICA,
DE
OFFICIO
ORATORIS SACRI
IN
ARGUMENTIS INVENIENDIS;

QUAM
CONSENS. AMPL. SENAT. PHILOS. IN REG.
ACAD. ABOËNSI,
PRÆSIDE
M. HENRICO GABR.
PORTHAN,

Design. Eloquentiæ PROFESSORE Reg. & Ord.

PRO LAUREA

Examinandam sistit

GUSTAVUS WILH. RYDMAN,

Ostrobotnienſis, Stipend. Wahlianus,

In AUDITORIO MAJORI Die III Aprilis.

An. MDCCLXXVIII.

H. A. M. C.

A B O Æ,

Impreſſit JOH. C. FRENCKELL, R. Acad. Typogr.

A
MONSIEUR
LE BARON
BERNARD JEAN
DE HASTFEHR,

COLONEL d'un Regiment d'Infanterie, CHEVALIER de l'Ordre Royal de l'Epée.

MONSIEUR.

Les bontés dont Vous m'avez jusqu'ici honoré, m'encouragent, MONSIEUR, à Vous supplier de m'en accorder encore une nouvelle preuve, la permission de mettre VOTRE Illustre Nom à la tête de ces feuilles: une hardiesse

dieffe de ma part, dont VOUS ne sauriez au moins condamner les motifs. J'ai souhaité toujours, MONSIEUR, de pouvoir temoigner même en public les sentimens de respect & de reconnoissance que je VOUS dois à tant de titres: je n'en aurai peut-être d'occasion que celle-ci; & je la saisis avec empressement, pour satisfaire à un devoir si cher à mon cœur, & pour avoir l'honneur de VOUS assurer que je serai jusqu'au dernier moment de ma vie,

MONSIEUR,

Votre très-humble & très
obeissant serviteur

GUSTAVE GUILLEAUME RYDMAN.

§. I.

Quæsitum est sæpe, an in S. Oratore laudandum esset studium Eloquentiæ? Quod & veterum & recentiorum non pauci indignum esse verbi Divini majestate, vique ejus ac efficaciam injurium, utpote quod humanæ artis haud indigeat subsidiis, putarunt: quos Eloquentiæ veram justamque non tenuisse notionem, levi negotio demonstratur. Quæri forte tum potuit, cum pia Christianorum simplicitas alias nesciret conciones, quam Textuum Sacrorum simplicem explanationem, admonitionibus exhortationibusque ferventibus interstinctam (a), qualis hodieque sapientibus forma concionum Catecheticarum merito placet; sed postquam immutata rerum Christianarum facie, justas & solennes ad populum orationes habere utile visum fuit, ne in quæstionem quidem, ab homine intelligente, qui vera vocum significatione deserta verbis ludere non maluerit, adduci posset censemus, utrum in Christiano Oratore Eloquentiæ facultas prosit, nec ne? Hoc est, utrum prosit, ut ad docendum & persuadendum accommodate, solide, ordine, perspicue, vivide, probabiliter possit dicere, nec ne? Pulcre AUGUSTINUS, *cum per artem inquit, Rhetoricam*

(a) Vid. BINGHAM *Origgs. Ecclesiast.* Vol. VI. Lib. XIV. Cap. IV. §. §. VI, VII, VIII, X. Cfr. PONTOPPIDAN *Colleg. Past. Pract.* C. XV. p. 147. Ed. Svec.

cam & vera spondeantur & falsa, quis audeat dicere, adversus mendacium in defensoribus suis inermem debere consistere veritatem; ut videlicet illi qui res falsas persuadere conantur, noverint auditorem vel benevolum, vel intentum, vel docilem proæmio facere, isti autem non noverint? Illi falsa breviter, aperte, verisimiliter; & isti vera sic narrent, ut audire tadeat, intelligere non patent, credere postremo non libeat? Illi fallacibus argumentis veritatem oppugnent, asserant falsitatem; isti nec vera defendere, nec falsa valeant refutare? Illi animos audientium in errorem moventes, impellentesque dicendo terreant, contristent, exbilent, exhortentur; isti pro veritate lenti frigidique dormitent? Quis ita desipiat, ut hoc sapiat (b)? Itaque nec ab aliis fere contra pugnatur, nisi qui Eloquentiam in verborum inanum curiosa structura, pompæque dictionis vana & inepta, sitam putant, vel de vi verbi Divini existimaturi, fanaticæ cuidam indulgent rationi. An ille verbum DEI bene digneque annunciare dicendus est, qui veritatum coelestium quasi fragmina lacera & membra discerpta, confuse, obscure, langvide, incommode, inepte, absurde excutit? Dubium igitur esse nequit, quin præceptorum Rhetoricorum, ex attenta natorum animadversione earum rerum quæ in omni oratione ad docendum & persuadendum maxime pertinere reperirentur, prudens cognitio & observatio diligens, oratori quoque sacro permultum adferat utilitatis & adjumenti; ita ut, quibus officiis observandis tota facultas bene dicendi continetur, quæque omnibus in universum præscribuntur Eloquentiæ cultoribus, ea illi quoque præstanda incumbant; ut & de argumentis idoneis inveniendis adferendisque sollicitus sit, & ordine ea proponere atque connectere sciat aptissimo, & modo explicare noverit eo, illa forma, illo habitu cultuque adornare, quo mentes

hominum validissime illustrentur, capiantur ac flectantur; & ita denique pronunciare valeat, ut ad aures animosque auditorum dicta sua felicissime & efficacissime per-tingant. De hujusmodi itaque consiliorum ad rationem sacrarum orationum speciali applicatione, adferre quædam, speciminis Academici loco, animus fuit; sed pagellarum angustia, quam facultatum modus imperat, circumscripto, cum totum non liceret materiæ ambitum complecti, intra primam officii oratorii partem, quæ inveniendorum argumentorum rationem, ad persvadendum idoneorum, præscribit, subsistendum mihi esse intellexi: juveniles vero conatus benevolo Lectorum judicio, qua decet modestia, commendo

§. II.

Ad tres in universum classes omnem argumentorum varietatem oratori adhibendorum, referunt artis dicendi magistri, *rationes, affectus & mores*: quorum illæ ad intellectum docendo vincendum pertinentes, orationi firmitatem tribuunt, isti ad animum motu expugnandum validi, vim dictis addunt, hi ad alliciendas leni sensu mentes apti, eas aperiunt & conciliant. Nullum igitur horum dicendi adminiculorum deesse in Oratore S. debet; cujus duplex in omni labore suo esse consilium oportet, cum ut cœlestem veritatem auditores sui discant & percipiant, tum ut ad obedientiam cognita atque intellectæ præstandam, hoc est, ad veræ pietatis studium, permoveantur & perducantur. Quod itaque ad *rationum* aptarum investigationem attinet, non quidem S. Oratori svademus, ut in ijs multum spei collocet quæ de *Formis (eisdem)* & notissimis tribus causarum generibus specialiter præcipiunt Rhetores, (etsi non negamus, ad genus Deliberativum non prorsus incommode Sacras posse Conciones referri); alio enim plane consilio, quam pro
ejus

ejus usu, ista collecta & digesta sunt; recte praterea judicat TULLIUS, *ad instituendos adolescentulos magis apta esse & plane rudes*, quibus opus sit ut magistri omnes tenuissimas particulas atque omnia minima mansa, ut *nutrices infantibus pueris, in os inserant (a)*; cum S. Oratorem ut maturum jam virum nos consideremus; sed generalia inveniendi inventaque dijudicandi consilia, diligentissime saxe & expendat & sequatur. Quia igitur ejus judicio, magnam partem, themata sua eligendi potestas relinquitur, primum non modo doctrinas proponat veras & e verbo præcipue Divino haustas, sed & maxime ad salutem animarum, salutarem instructionem *justamque* vitam spectantes; vanas subtilitates, controversias a populari ratione remotiores, quæstiones curiosas magis quam utiles aut necessarias, caute prætereant; tantum abest, ut nugis ineptis indulgere illi liceat, ut recte judicet BERNHARDUS: *inter seculares, nugæ nugæ sunt; in ore sacerdotis blasphemie*, de Consider. L. II. C. XIII. Hac autem de re, quas videlicet & cujusmodi inprimis proponere & explicare inculcareque debeat materias, Theologorum est specialius atque diligentius præcipere (b); nobis verbo indicasse satis est. Deinde, quæ docet, firmis munire debet rationibus atque argumentis, quorum vis non e numero æstimanda est, sed e pondere; non enim idem est, probationes adferre, & rem auditoribus probare. Invenisse rationes non is dicendus est, qui leves, ineptas, insulas excogitaverit, quæ rationum nomen non merentur, sed qui aptas ad intelligendum, & ad persuadendum validas, attulerit. Cumulandis effatis S. Scripturæ, temere arreptis, ob levem aliquam in verbis depre-

(a) De Orat. L. II. C. 27. & 39.

(b) Cfr. v. g. PONTOPPIDANI *Herbar. Pres.* II Br. p. 36. 1799. Edit. Svec. Ejusd. *Colleg. Past. Pract.* C. XVII-XVIII.

hensam cum materia explicanda cognationis speciem, cum de re tamen prorsus alia agant, multi aut memoriae suae felicitatem, iudicii licet vi parum fultae, aut Biblicae lectionis, sapius etiam Indicum pervolvendorum, diligentiam, potius quam propositae adseritionis veritatem, demonstrant. Itaque non solum in contextu suo, dicta probationis causa adducenda, ante diligenter consideranda sunt, quibus licet esse paucioribus, si prudenter fuerint electa; sed in auditorum etiam gratiam dilucide explicanda, ut stringendi vis & nervus probandi his quoque animadvertatur, animosque eorum vincat & expugnet. De reliquis, quibus utatur S. Orator argumentorum generibus, idem tenendum est; delectu & iudicio severo adhibito, levia rejiciat, firmis & luculentis solis insistat. Argumentatio vero ipsa atque demonstratio, non qualis in Philosophorum Scholis obtinet, subtilis, pressa & tenuis esse debet, sed popularis magis & copiosa, oratorio more instructa, aptior captui auditorum plerumque haud perspicacissimorum, & a quibus attentio accuratissima & continua expectari non possit. Quae omnia ut praestare valeat Sacrarum veritatum praeo, praeter ingenii fecunditatem, & connatam iudicii vim, opus maxime est ut ad hunc laborem non vacuum adferat cerebrum, sed uberem eruditionis copiam, non superficialis, formulariae, e compendio quodam haustae, memoriam magis quam intellectum ditantis, exilis, spinosae & Scholasticae, sed solidae, profundae, liberalis & elegantioris. Praeterquam igitur quod humaniorum quae vocantur litterarum rudis esse haud debet, & verae inprimis Eloquentiae rationem nequaquam ignorare, animorum quoque humanorum indolem & motus, morum doctrinam, naturalis Theologiae veritates, praecipue vero Revelatae Sapientiae decreta cognoscat oportet, eque fonte eorum, S. Pandectis, diligenter hauserit; maxime Theologiae partium

tium practicarum gnarus sit (c), neque universum modo Systematis nexum mente teneat, sed in singulas quoque ejus partes accuratius penetraverit: nec e libris solum, sed e vita quoque humana, & quotidianæ observationis ope, didicerit, mores inprimis hominum, & maxime auditorum suorum, ut ad eorum rationem utiliter consilia sua laboresque accommodare queat. Quod Poëtis dedit præceptum HORATIUS, *Art. Poët.* v. 309. seqq. mutatis mutandis, & oratoribus & scriptoribus adeo in universum omnibus, utiliter dari potest:

*Scribendi (vel dicendi) recte sapere est & principium
& fons:*

*Rem tibi Socraticæ (hic vero inprimis Sacræ) poterunt
ostendere chartæ,*

Verbaque provisam rem non invita sequentur (d).

Deinde, his licet copiis instructus, ad ipsum concionandi opus non oscitanter accedat & incuriose; sed summa diligentia dicenda meditetur & elaborer, stiloque persequatur; quod neque præclari aliquid unquam sine singulari mentis intentione præstatur, & commentatio absque descriptionis ope ægerrime æque potest accurata institui; unde tamen non sequitur, ut ad verbum quæ scripsimus semper sint ediscenda & recitanda. Rem qui

B

accu.

(c) Non male TRUBLET, *Ce n'est pas, inquit, proprement la Theologie, quoiqu' un predicateur doit être Theologien jusqu' à un certain point; c'est la science de la Religion, de l'esprit de la Religion, de ce en quoi consiste la vraie & solide vertu.* Reflexions sur l' Eloquence, §. XXXII.

(d) Concinit CICERO, qui Libro I de Oratore, *Est, inquit, scientia comprehendenda rerum plurimarum, sine qua verborum volubilitas inanis atque irridenda est. - - Et tunc ex rerum cognitione efflorescat & redundet oportet oratio.* C. 5. & 6. Et postea: *Dicere nemo potest, nisi qui intelligit, Quare qui eloquentiæ veræ dat operam, dat sapientiæ, C. 12.*

accurate tenet, animum habet litteris excultum, sacra-
que inprimis disciplinæ scientia imbutum, dicenda dili-
genter meditatur, studio ardens animas auditorum suo-
rum lucrandi, huic argumenta apta, solida, robusta de-
esse nequeunt. Extemporanea vero audacia, uti semper,
insperatæ necessitatis casu excepto, animum prodit offi-
ciii sui & sacri muneris cura debiliter tactum, ita junio-
ribus inprimis sacerdotibus summopere fugienda est, qui
sine commentationis diligentia bene dicendi facultatem
nunquam acquirunt, & temeritati hujusmodi negligen-
tiæque adsueta, miserandi, contemnendi, detestandi,
per totam vitam manebunt blaterones. Ex modesto por-
ro prudentique usu *lucorum* generalium, quos ad inven-
tionis laborem adjuvandum veteres, inprimisque ARI-
STOTELEM proposuisse constat, opis nonnihil, in ar-
gumentis excogitandis interdum quoque adfluere posse,
negandum non est, ubi ab homine excutiantur littera-
rum perito; cum primo mentis conatui non semper se-
se sistant, nisi studiosius quasi investigatæ, optimæ effi-
cacissimæque probandi rationes. Illorum etiam, qui an-
te nos eandem tractarunt materiam, scripta consulere, haud
quidem vetamus, modo ne, quod & turpis & pernicio-
sæ inertiae est, verbotenus, nimis facili inventendi arti-
ficio, exscribantur. Raro ad aliud auditorium, ab alio
oratore, eadem apte fiunt verba; quibus si quis suas adsuere
lacinias, aut si pro suo iudicio orationem transformare,
instituat, plerumque ita illa disjicitur,

- - - ut nec pes nec caput uni
Reddatur forma.

Qui vero scite mutare noverit, is qui eodem la-
bore in suo fundo honorificentius ædificare valuerit, non
fere dubito. Quam scede vero, imo quam nefarie agunt, qui
cum melius possent, præ desidia non faciunt, aut cum
non

non possunt, gravissimi tamen muneris partes tuendas audaciter suscipiunt! Qui ex variis libris dicenda rapta corradiunt, digerere ea nescientes, (quod semper fere illis contingit qui ad hanc potius confugere industriam, quam propriæ meditationis laborem, solent), lacera hæc membra in unum, coharens, firmum pulcrumque corpus compingere ægerrime valent; cum quæ ex suo quis ingenio, rite subacto & tractato, lectione etiam probatissimorum oratorum nutrito & ornato, elicuerit, facile in unam formam coeant & sponte se jungant. Præstantes Oratores non modo legendi, & si facultas fuerit, audiendi, sed etiam imitandi studium, inter præcipua nemo non adfert Eloquentiæ comparandæ adminicula; unde inventionis quoque fecunditatem vehementer augeri, extra controversiam est. Præstantissimorum enim exemplorum ea est vis, ut felicia ingenia, aliis omnibus adminiculis potentius, pulcritudinis suæ quasi contagione corripiant, inflamment, talemque Eloquentiæ in illis imaginem effingant, quæ & ipsa ad præclare dicendi facultatem evehat. Usu denique, exercitatione & crebra dicendi opera, hanc facultatem plurimum crescere, multa probatione non eget: quamobrem in adolescentibus frustra tanta tamque locuples mox speratur, quanta a multorum annorum industria & consummata demum experientia assurgit.

§. III.

Ut autem *rationes* quasi ossa orationi præbent, musculos & tendines, ita *Affectus* vitam illi, sensum, spiritumque infundunt. Quorum excitandorum studium cum nonnulli S. Oratori dissuadent, parum id facere considerate videntur; quum motu omni carens oratio, non possit non languida evadere & jejuna. Affectus attentionem potentissime excitant, cogitationes auditorum

dispergi non sinunt, somnum tediumque fugant; & cum mentem ad rem acrius considerandam flectant, rationibus etiam & aditum liberiores parant, & ingens pondus vimque addunt. Inprimis, ubi intra docendum, seu intellectum tantum illuminandum subsistere non licet, sed ad voluntatem etiam flectendam transeundum est, ut ea ad agendum exstimuletur, maxime ubi multæ magnæque obstitunt difficultates, labores subeundi, molestiæ devorandæ, pugnæ pugnandæ, cupiditates astutantes comprimendæ, malæque consuetudines vincendæ obveniunt, his sane quasi facibus, ad animum ignavum & inertem inflammandum a natura nobis datis, nullus orator carere, ad conatus suos perficiendos, potest. Quin gravissimas, & ad mentes ciendas potentissimas, quales Sacræ sunt, serio quidem tractans materias, quis non ipse motu incendatur? & si non afficitur, quis eum animatus & sincere dicere existimabit? Ajunt motus hos obscurare intellectum & tenebras menti offundere, quæ illuminanda tamen & docenda est; falso sane: quia informationem præcedere debere diximus sollicitam; & ad claredum perceptæ veritati obediendum, animos excitari volumus. Nulli negamus, in errorum tenebris dispellendis, præjudiciorum vepribus evellendis, menteque veritatis luce collustranda, singulari studio & industria oratori esse S. elaborandum; sed & sub hoc opere, animi quasi subjugandi sunt docilesque efficiendi, & auxilium convictioni præbendum, cujus solius vis natura est languidior & imbecillior; atque cum de agendi inprimis conatu, & consilia probata exsequendi opera, quæstio est, ut dormientes quasi mentes excitentur, his sane veluti stimulis & calcaribus valide opus est. Quod vim horum motuum vehementiorem esse solere dicunt quam constantiorem, & in flammam quidem cito erumpere, sed mox intermorientem, atque aptius igitur adminiculum

Græ-

Græcorum Romanorumque olim Oratoribus præbuisse, quorum auditores consilium e vestigio capere & uno fere impetu probata exsequi deberent, quam Sacris nostris Præconibus, quorum Eloquentiæ vis ad totam vitam auditorum stabili proposito formandam & regendam pertinere debeat; id sine omni quidem fundamento non dicitur: verum neque nos in solis affectibus excitandis, vehementioribus illis inprimis & subita quadam vi quasi ebullientibus, laudem S. Oratoris summam ponimus, a quibus nimis utique nonnulli sperant, sed in mediocribus & constantioribus, a prævia mentis accurata illuminatione vires acquirantibus, alte magis animo infixis, quam externum strepitum excitantibus. Atque vehementiorum etiam istorum non semper nullus effectus est; sæpe enim relinquunt tamen in animis quasi spicula quædam & aculeos, qui licet interim non sentiantur, hærent nihilominus, & occasione apta incidente, longius interdum post tempus, acriter pungunt, ac ad salutaria capienda consilia mentem adigunt (a). Magna porro veræ pietatis pars in affectibus quibusdam posita est: metum iræ & poenarum Divinarum, dolorem & odium peccatorum, spem Divinæ misericordiæ, amorem DEI & hominum, commiserationem calamitatis alienæ, &c. adeoque gravissimos affectus, ut excitare studeat, a S. Oratoris officio abesse sane nequit. Ad singulos vero istos feliciter cum ciendos, tum sedandos, quæ cura pertineat, specialiter explicare, pagellarum nos vetat angustia; vel ex iis quæ hac de re in quorumvis oratorum

B 3

usum

(a) *Un trait dont on a été vivement touché, mais dont l'impression s'est bientôt effacée, revient quelquefois dans la mémoire, même après un temps considérable, touche une seconde fois, quelquefois même plus vivement encore que la première, Et renverse pour ainsi dire, de ce second coup un cœur qu'il n'avoit qu'ébranlé du premier. Tel pecheur a été converti, dans sa vieillesse par le souvenir de ce qu'il avoit entendu dans sa jeunesse.* TRUBLET l. c. §. XIV.

usum acute tradit ARISTOTELES (b), homini attento discere multa licet, cum Theologorum deinde consultis præceptisque diligenter comparanda. Recte monet summus Rhetor, in quovis motu animi tractando, non modo causas esse adferendas quibus vel excitetur vel sedetur, sed & auditores ad illum vel concipiendum vel deponendum quasi præparandos, mentibus eorum in talem deducendis statum, in quo maxime vel ad illum pronæ, vel ab illo alienæ sint; personas etiam vel res de quibus dicitur, tales repræsentandas, in quas vel feratur affectus facillime, vel a quibus reclinetur maxime. Palmarium autem adminiculum est affectuum in aliis concitandorum, si ipse orator, qui incendere illos nititur, eadem ipse flamma ardeat. Graviter CICERO, *Neque, inquit, fieri potest, ut doleat is qui audit, ut oderit, - - - ut pertimescat aliquid, ut ad fletum misericordiamque deducatur; nisi omnes in motus quos Orator adhibere volet judici (auditoribus) in ipso Oratore impressi esse atque inusti videbuntur. - - - Ut enim nulla materies tam facilis ad exardescendum est, quæ, nisi admoto igni, ignem concipere possit: sic nulla mens est tam ad comprehendendam vim oratoris parata, quæ possit incendi, nisi inflammatus ipse ad eam & ardens accesseris (c).* Contagionis quasi quadam vi affectus nostri in aliis eosdem motus excitant, & viam alios incendendi verissimam felicissimamque sponte nos docent: nulla perspicacitas, nulla industria fontes commotionum acutius indagat. Neque esse difficilis potest conatus homini pio, & gravissimi muneris officiis implendis serio studenti, maximique ponderis veritates & ad commovendum validissimas tractanti, vehementer commotum pectus ad auditores suos docendos monendosque adferendi; ad quorum mentes inflammandas quomodo sperabit

(b) *Art. Rhet. L. II. C. I. - XV.*

(c) *De Orat. L. II. C. 45.*

rabit argumenta sua satis fore valida, si suum animum commovere minus possunt? Præclare rursus CICERO, *Ac ne forte hoc magnum, inquit, ac mirabile esse videatur, hominem toties irasci, toties dolere, toties omni animi motu concitari, præsertim in rebus alienis, magna vis est earum sententiarum atque eorum locorum, quos agas tractesque dicendo - - Ipsa enim natura orationis ejus, quæ suscipitur ad aliorum animos permovendos, oratorem ipsum magis etiam, quam quemquam eorum qui audiunt, permovet (d).* Quæ, quanto etiam majore jure de cœlestibus Christianæ religionis veritatibus, & S. præconis opere, pronuntiantur! Multum quoque ad animos valet auditorum commovendos, si rationes argumentaque nostra non abstracte, ut loquuntur, & subtiliter proponamus, sed sensibilibus & vivide. Recte CAUSSINUS, *Ut affectus, inquit, sunt peremotiones sensuum, ea in illis movendis sunt proponenda, quæ sensibus vicina sunt. Qua de causa res universales, (ut notat ARISTOTELES) minime voluntatem movent, nec Dialectici sunt ad motus ciendos apti - - Atque ut oculorum sensus omnium acerrimus est, sic quæ oculis subjiciuntur, validius irritant animos, quam quæ demissa per aures influunt (e).* Cavere autem maxime debent S. Oratores, ne intempestive, & cum argumentum non patitur, vehementiorum affectuum quasi procellas excitare conentur, quo tumultu nihil putidius esse potest: sed & quid materia postulet, & suæ vires ferant, diligenter considerent; atque affectus etiam eos maxime studeant in auxilium advocare, qui causæ suæ prosint maxime; ad quod acri judicio sæpe opus est, & accurata deliberatione. Cæterum de subsidiis persuasionis naturalibus præcipientes, & non in Theologorum sed in Rhetorum castris militantes, quæque ex horum consultis ad

S. Ora-

(d) L. c. C. 46.

(e) De Eloquent, Sacra & Profana L. VIII, C. VII.

§. Oratoris officium applicari possint exponentes, de vi verbi Divini nihil derogatum volumus, aut his solis humanis auxiliis eam tribuimus; quæ licet supernaturalis, violenta tamen non est, nec humanæ industriæ adminicula respuit, aut omnino sine adminiculis, ordinario quidem, agit, sed vi potius eorum superaccedit & ingens pondus addit.

§. IV.

Moribus quoque magnam ad persuadendum vim inesse, eosque S. inprimis oratoris curam deponere maximam, apud omnes in confesso est. Produunt se illi primum *in vita* Oratoris, ut iis conformiter quæ alios docet, ipse se gerat, animusque pietate & sincero studio salutem auditorum suorum promovendi caleat. Si discordant facta sua a consiliis præceptisque, plus illa plerumque ad destruendum, quam hæc ad ædificandum valent: ut taceam, tales doctores timida ut plurimum manu aliorum ulcera tangere, nec facile aperire audere, quorum ipsorum in pectore idem hæret malum; nisi homines sint impudentissimi, a quorum sane admonitionibus non multum est fructus sperandum. Cum in suggestum ascendunt scruum, vitia sua eos circumdant quasi, & ante omnium se auditorum oculos spectanda simul sistunt, animos abalienant & offendunt, fidem oratori detrahunt, & contra consilia monitaque sua, triplici are pectora muniunt; quos igitur hic excitare affectus, quomodo mentes auditorum demulcere, flectere, fingere & dicendo pertractare valebit? Dissidente ab iis quæ dicit animi studio sententiaque, quomodo ipse satis caloris adducet ad hoc opus, quo audientium queat mentes incendere? Quæ dictis potest suis naturalis vis, quis motibus suis ardor inesse? Oscitanter igitur dicet,
aut

aut venustius quam fortius, adeoque parum efficaciter. Si malos suos callide dissimulat mores, pietatemque simulat, melius utique est quam si manifestis oblitus est vitii; quamvis plurimum tamen abest, ut simulationis eadem vis sit ac veritatis. Verum quam difficilis est conatus, histrionia hujusmodi exercenda mentes oculosque hominum fallere! Quam agre vitia animi externo isto teguntur fuce! quibus vero detectis, detestabilior ferre est morum ficta illa gravitas, quam aperta licentia. Commode WERENFELSIUS (a):

Quid Pastor absque sanctitate est? Histrion.

Bonus histrion, si sanctus esse creditur;

Malus histrion, si qualis est, cognoscitur.

Bono sed histrione nil est varius.

Piis contra & sanctis moribus, quantum commendationis S. Orator doctrinae addit suae! Confirmare iis videtur, quod ore praecipit. Convictionem & motum, mox quum in suggestu apparet sacro, secum quasi apportat. Itaque Ethnici etiam de necessitate bonorum morum in oratore graviter praeceperunt, & CATO eum finiebat virum bonum, dicendi peritum. Cfr. QUINCTILIANUS *Inst. Orat. L. XII, C. I.* Tali oratori non est difficile neque argumenta invenire firma & ad persuasionem valida, neque pias in auditorum animis commotiones excitare, quarum in suo pectore perennem fontem gerit. Bene BATTEUX *Princ. de Litterat. T. IV, Ch. IV.* *Qu' un predicateur rempli de la grandeur de son ministere, penetré de zele pour le salut des ames, nourri de la lecture & de la meditation des Livres saints, exercé dans la pratique solide des vertus chretiennes, paroisse dans la chaire de Jesus-Christ; toutes ses paroles, ses pensées, ses expressions, porteront le caractere de sa mission & de ses*

C

ses

(a) Apud PONTOPPIDANUM l. c. C. XIV. p. 140.

ses mœurs. On l'écouterà avec attention, avec plaisir, avec fruit. Nempe nec in oratione sua poterit orator noster pius honestusque, eosdem, qui mentem suam ornant & excitant, mores non manifestare; sponte verba sua idem sensus dicat animatque, & imaginem ingenii animique dicentis, non contemnendam, turpem, odiosam, sed honestam, amabilem, ad fidem eliciendam idoneam exhibet, quæ singularem vim dictis ejus auctoritatemque conciliat. Pravorum morum pati ex ipsa oratione signa elucere, hominum aures mentesque a dicente avertentia, stultitiæ est & absurditatis summæ; recteque ait **FABIUS**, *Qui dum dicit malus videtur, utique male dicit* (b); at quam multi tamen deformi & nefario hoc vitio orationes suas inquinant! Verum difficile est affectus, cupiditates, moresque malos, cum in pectore dicentis libere dominantur, ita inter dicendum cohibere, ut æstum suum non prodant. Rursus enim ad histrioniam hic est turpe lubricumque auxilium confugiendum (c). In pii autem oratoris veroque studio salutis animarum flagrantis sermone non *Prudentia* desiderabitur;

(b) L. c. L. VI, C. 2.

(c) Adponere lubet verba **FABII**, sane præclarissima: Certe melius persuadere aliis, qui prius persuaserit sibi. Prodit enim se, quamlibet custodiatur simulatio; nec unquam tanta fuerit eloquendi facultas, ut non titubet ac hæreat, quoties ab animo verba dissentiant. Vir autem malus aliud dicat necesse est, quam sentit. Bonos nunquam honestus sermo deficiet, nunquam rerum optimarum (nam iidem etiam prudentes erunt) inventio; quæ etiam si lenociniis destituta sit, salis tamen natura sua ornatur: nec quidquam non diserte, quod honeste dicitur. Quare præcipue, imo omnis ætas, (neque enim rectæ voluntatis serum est tempus ullum) totis mentibus huc tendamus, in hoc laboremus: forsitan & consummare contingat. Nam si natura non prohibet & esse virum bonum, & esse dicendi peritum: cur non aliquis etiam unus utrumque consequi possit? cur autem non se quisque speret fore illum aliquem? Ad quod si vires ingenii non suffecerint, tamen ad quem us-

tur; memor enim officii, nihil non meditatum & elaboratum ad aures auditorum adfert, haud extempore, oscitanter, negligenter dicit: non *Probitatis* signa deerunt, ubi non animi appetentis, avidi, superbi, callidi, invidi, trucis, implacabilis, iniusti, voluptarii, sed liberatis, modesti, sinceri, honesti, mitis, generosi, gravis, veri sensus motusque exprimuntur: non *Benevolentiae* iudicia deficient, cum pectus dicentis cura tenerissima felicitatis auditorum promovendae sollicitat: quae omnia, ut oratio bene morata sit, Rhetores solent requirere. Confirmant haec, vere dictum illud esse: *Pectus est, quod disertum facit.* Unde etiam, nisi ex hoc fonte, derivare & rationem repetere licet, rei non uno exemplo firmatae, esse S. Oratores, qui de aliis argumentis longe maiore diligentia, vi, motuque dicant, quam cum in suggestu S. religionis placita praeceptaque explicanda sint & inculcanda? *Personae* aliquae quoties dicendo tractandae sunt, eadem S. quae aliis Oratoribus lex praescripta est, ut veros earum mores aut verosimiles, diligenter effingant atque expriment. Pertinet hoc, non modo ad defectationem, sed etiam maxime ad fidem. Sic, Deum ipsum quoties loquentem inducunt, quam sollicite cavendum est, ut nihil maiestate sua indignum tanto Numini tribuatur! Non est itaque cuiusvis, sed hominis & scientia & iudicio eminentis, in hoc genere feliciter versari ad quam facultatem sibi comparandam, singularem curam & diligentiam in moribus quarumvis personarum noscitandis, eloquentiae studiosi adhibeant. Cfr. ERNESTI *Init. Rhet.* §. §. III. - II6. De moribus denique auditorum diligenter cognoscendis, in-

que modum procefferimus, meliores erimus ex utroque. Hoc certe prorsus eximatur animo, rerum pulcherrimam eloquentiam cum vitiis mentis posse misceri. L. c. L. XII. c. I. Add. TRUBLET l. c. §. LVII.

niis, præjudiciis, consuetudinibus, inclinationibus eorum pro virili perscrutandis, atque ad eorum rationem dicendi consilio prudenter accommodando, multa præcipere haud attinet. Sperare enim nemo potest, fore ut sine hac industria Orator S. vel in intellectu eorum illuminando, vel in animis movendis, multum efficiat. Non sperendam sane opem ad hanc noticiam comparandam adferent, quæ post ARISTOTELEM plurimi de diversorum ordinum, fortunarum, ætatum &c. moribus docuerunt; sed longe tamen & accuratiora & pleniora discere licet ex assidua, familiari & fida cum auditoribus conversatione, & experientia, longiori temporis tractu & multiplicium S. muneris partium diligenti administratione, collecta.

S. D. G.

CORRIGENDUM. P. 7. l. 12. *justamque leg. justam piamque.*

